

ALAN JUDD

Dansen met Eva

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

Edith liet de opengemaakte brief een paar weken op de witte schoorsteenmantel in de zitkamer liggen. Ze had hem zonder veel moeite – tussen wijsvinger en duim, en met een snelle polsbeweging – in de vlammen kunnen gooien van de open haard, die ze in de winter altijd tegen het einde van de middag aanstak. Daarna had ze de brief dan kunnen proberen te vergeten, aangezien hij zeker niet een tweede keer zou hebben geschreven. Als je een halve eeuw niet van iemand hoort, en dan opeens wel, mag je aannemen dat hij niet zal aandringen op een antwoord. Hij wist immers niet of ze nog leefde, of in staat was om te schrijven. Of zich nog iets zou herinneren van die onbestemde reeks dagen en nachten van die warme, vroege zomer van 1945.

Maar ze liet de brief precies waar ze die na de eerste en enige lezing had neergelegd, zonder er iets mee te doen, maar ook zonder hem te vergeten, als de eerste stille indicatie van een ernstige ziekte. Mrs. Hoath, haar huishoudster, moest hem elke maandagmorgen hebben opgepakt om hem af te stoffen en hem daarna weer met respectvolle precisie terug te leggen. Ze

moest hebben aangevoeld dat het hier om iets bijzonders ging, omdat Edith de post gewoonlijk afhandelde aan het cilinderbureau in de werkkamer van William, haar overleden man. Maar Mrs. Hoath had de brief nooit kunnen lezen, ook niet als ze Duits had gekend. Zelfs in Duitsland kon niemand van de naoorlogse generatie het Sütterlin nog aan, dat ingewikkelde oude schrift. Bij het zien van die dikke zwarte inkt met zijn bogen en pieken overviel haar een diep verankerd gevoel van herkenning dat haar naar de keel vloog en van haar stuk bracht. Ze wilde de brief eigenlijk niet lezen, ook al wist ze niet wie hem had gestuurd, maar deed dat uiteindelijk toch. Hij moest van iemand van haar eigen generatie zijn, wat daarvan nog over was, de laatste die had geleerd te lezen en schrijven in dat Sütterlin. Als je je realiseerde hoeveel schrijvers en denkers dat schrift hadden gehanteerd, plus alle mensen die een schoolopleiding hadden genoten, was het onvoorstelbaar dat een land zich in een tijdsbestek van twee generaties de toegang tot een groot deel van zijn eigen geschiedschrijving had ontzegd.

Ze antwoordde na lange tijd, en liet hem weten dat ze hem ontvangen zou. Maar pas van-

morgen, de dag van zijn bezoek, pakte ze zijn brief weer op om die nog eens te lezen. Ze wist waarover die ging, natuurlijk, en wat hij wilde. Dacht ze tenminste. Hij wilde, voor hun beider dood, haar nog een keer zien. Waarom, had ze gedacht; wat had dat na al die tijd nog voor zin? Niets kon meer ongedaan worden gemaakt, en nu, op hun leeftijd, kon er ook niets nieuws meer worden ondernomen. Het verleden was wat haar betrof dood en begraven.

Ze vroeg zich die ochtend, toen ze bij het zitkamerraam haar leesbril opzette, af wie die uitdrukking het eerst had toegepast. Shakespeare? Kon zijn. Zo veel van het dagelijkse taalgebruik van de Engelsen kwam van Shakespeare, zonder dat ze zich daarvan bewust waren. Ze verdienden hem niet.

Voor ze zich weer in het oude handschrift verdiepte, staaarde ze over het gazon naar het donkerrode Sussexveen in de wei aan de andere kant van de sloot, waarachter de Downs zich flauw aftekenden. Het was een dag laat in de herfst, met voortjurende wolken en windvlagen die de clematis tegen de openslaande terrasdeuren beukten en zwiepende buien regendruppels aanjoegen als inslaande kogels. Als kogels. Voor haar was dat geen toevallig ver-

gelijk, niet iets dat zomaar in haar opkwam. Ze wist beter dan velen hoe kogels klonken, en wat die deden. Het was deels om die reden, en deels vanwege allerlei andere ongewenste herinneringen die ze vijftig jaar lang had laten rusten, dat het haar veel moeite kostte om nog eens te lezen wat Hans Beck haar geschreven had.

De brief kwam uit München. Hij moest naar zijn roots zijn teruggekeerd, wat zij zo nadrukkelijk had vermeden. Niet dat er veel over was van het oude München dat zij hadden gekend. Dat was platgegooid, gebombardeerd en afgebrand door de Britse, Canadese en Amerikaanse bommenwerpers. Het appartement van haar ouders, het gebouw waar dat deel van uitmaakte, de hele straat was tegen het einde van de oorlog in één nacht weggevaagd. Haar familie was toen gelukkig al weg, terwijl zij zelf in de Berghof, het huis in de bergen zat. Ze verbleef daar met haar bazin, ook iemand uit München. De bommenwerpers, die het nooit hadden kunnen vinden, ontdekten het pas helemaal tegen het einde, toen haar bazin en haar entourage het al voorgoed hadden verlaten. Maar tijdens die zware nachtelijke luchtaanvallen van dat laatste jaar zagen ze in de verte de rode luch-

ten, waar München in brand stond. Het huis van Hans Beck werd ook verwoest, maar eerder, dacht ze. Zijn moeder overleefde het, maar zijn zusje van veertien – Greta, een knap, donkerharig meisje met bruine ogen en een gulle lach – werd gedood. Haar lichaam is nooit teruggevonden. Ze werd op straat geraakt toen ze het brandende gebouw uit holde, zei een buurman, en loste op in een fontein van bloed. Edith kende Hans toen nog niet zo goed, maar later, in de Berghof en in Berlijn, merkte ze dat hij vaker over zijn zusje sprak dan de meeste mannen, meer of ze eigenlijk zijn dochter was.

Zijn brief riep een ander verlies op, haast een volledige eclips dit keer, veelomvattender dan het verloren gaan van gebouwen of zelfs van duizenden mensenlevens. Het was het verlies van een tijd, een periode, een plaats, van dat wat voor het leven zelf leek te staan. Misschien hoorde dat wel bij het ouder worden, en kreeg iedereen later in zijn leven het gevoel dat zijn jeugd zich had afgespeeld in een andere en onherroepelijke wereld. Maar de bezige, en achteraf bezien zo argeloze periode van haar eigen jeugd was zelfs nog onherroepelijker dan de andere. Het was niet alleen dat de herinneringen aan haar school, haar pi-

anolessen, haar gymlessen, haar dansen – wat had ze graag gedanst – nog slechts leefden bij haar en zouden sterven met haar; het was dat haar hele jeugd, en zichzelf, nu en voor altijd, alleen nog maar zouden worden gezien in de context van de wereldbrand die zou volgen. Het was nu ondenkbaar dat iemand las dat ze Eva Braun, haar toekomstige werkgeefster, gewoon had gekend als het blonde meisje, de leerarsdochter, die bij Hoffmann werkte, de fotograaf, zonder dat die dat onbetekenende feit een betekenis toedichtte die het destijds geheel en al had ontbeerd: dat Eva Braun de geliefde en, voor even, de echtgenote van Adolf Hitler, de Führer, zou worden. Zo zou men, bij het vernemen dat het kind Hans Beck de zomerkampen van de jeugdafdeling van de nazipartij had bijgewoond, dat onvermijdelijk als een onheilspellende verwijzing naar de toekomst van de volwassen man hebben gezien. Maar Hans deed in die tijd – ze kende hem ook toen al vaagjes – alleen maar wat de andere jongens ook deden. Hij was geen uitgesproken nazi, niet uitgesproken politiek, niet uitgesproken wat dan ook. Hij was er gewoon, toevallig daar en niet ergens anders. Veel belangrijker in haar leven was Hannah, de dochter van de plaatse-

lijke arts en haar hartsvriendin. Zo dol als op Hannah was ze nooit meer op iemand geweest. Hannah was zonder moeite te doen geniaal in alles: haar school, haar gym, haar muziek, haar dansen – in alles beter dan Edith. Edith benijde haar zonder jaloers te zijn. Bij haar liefde en bewondering voor haar paste geen jaloezie. Ze genoot van haar gevatheid, gevoel voor humor, haar grootmoedigheid.

Samen met Hannah was het leven een stuk spannender. Als ze er niet was, lachte je als je aan haar dacht. Toen Hannah met haar familie naar Amerika ging omdat ze joods waren, en verstandig of fortuinlijk genoeg om zich tijdig uit de voeten te maken, had Edith zich niet afgevraagd wat de reden was geweest. Ze trok, evenmin als Hannah, de lijn van dit ene voorval door naar de talloze andere. Gebracht als onvermijdelijk leek het daarom iets natuurlijks, de hele toestand, die hele verschrikkelijke en nu niet te bevatten toestand. Het was zo groot, dat je het niet zag. ‘Een misdaad zonder naam,’ had Churchill het genoemd. Dat was misschien wel toepasselijker dan de naam die het achteraf gekregen had.

Maar tegenwoordig kon niemand zich voorstellen hoe men zo’n voorval als Hannahs plot-

selinge vlucht kon zien gebeuren zonder vragen te stellen bij de monstrueuze context ervan. Dat was het deel van dat verleden dat niet meer ongedaan te maken was. Het was hoe men toen leefde. Je hoefde niets te doen of te zijn: het kon allemaal gebeuren, omdat je geen vragen stelde. Maar misschien was het niet stellen van vragen ook een soort van doen, of van zijn.

Edith liep over het versleten Perzische tapijt naar de ramen en hield het wat trillende vel papier naar het licht. De regen stroomde langs de vensterruit en de wind plette het gras op de Downs. Het vuur moest vandaag maar eens vroeg aan, vond ze.

In een gelijkmatig, kloek handschrift verontschuldigde hij zich voor zijn onverhoedse schrijven en sprak hij de hoop uit dat ze in goede gezondheid verkeerde. Het was niet eenvoudig geweest vast te stellen dat ze vermoedelijk nog in leven was, en bij zinnen, evenmin om haar naam en haar adres na haar huwelijk te vinden, maar via het internet was veel mogelijk, dezer dagen. Edith kon zich niet voorstellen hoe ze via het internet te vinden zou zijn, en was onder de indruk dat Hans, een man van haar generatie, daar klaarblijkelijk zo goed mee kon omgaan. Hij schreef, zei hij, omdat hij haar graag

wilde zien en spreken, en verzekerde haar dat hij het verleden niet wilde oprakelen, maar het hoogstens de hand wilde schudden. Zijn brief was openhartig, verstandig, en direct, zoals de man die hij placht te zijn.

Maar die metafoor over dat handen schudden baarde haar zorgen. Ze stelde zich voor hoe ze hem daadwerkelijk weer de hand drukte. Hij zou zeker aanvoelen als een vreemde, ondanks het feit dat ze gezamenlijke herinneringen hadden aan grote... grote wat? Ogenblikken? Belangrijke dingen? Historische aangelegenheden? Nee, ze waren te persoonlijk, toevallig, gewoontjes op een alledaagse manier, voor zulke begrippen. Een grote intensiteit, dan? Dagen, hele perioden van het leven konden intens zijn zonder dat ze van blijvend belang waren, zelfs voor de betrokkenen, zelfs als er gevolgen waren. Misschien was het de gewoone die ongewoon was, de dingen van elke dag, de afgezaagde routine, het horloge aan je pols dat ook tijdens de grootste, meest afschuwelijke gebeurtenissen rustig blijft doortikken.

Misschien dat het belang daarin school.

Maar het was niet de gedachte aan een daadwerkelijk schudden van handen dat haar dwarszat. Het was het handen schudden met